

256013

Дол *691/8, e*

ПОЧАТКИ

ДО

УЛОЖЕННЯ НОМЕНКЛЯТУРИ И ТЕРМИНОЛОГИИ
ПРИРОДОПИСНОЇ, НАРОДНЄЇ
И ЗАМІТКА О ВОЛОСЬКИМЪ - ПЯВЪКЪ.

■.

Написавъ
Иванъ Верхратський.

ЛЬВІВЪ.
Въ печатні М. Ф. Поремби.
1864.

НБ ПНУС

256013

БІБЛІОТЕКА

Івано-Франківського
педагогічного

ІНВ.

256013

Початки до уложення номенклатури и терминології природописної, народнєї.

Що уложення номенклатури и терминології єсть на часі, кождий помітить. Теперъ, коли руська мова и руське письмо що разъ обширнійший кругъ забирає, коли вже и у гимназіяхъ починаюгь по людській вчити, дає чутись чимъ разъ то-сильнійше тріба науковихъ ділъ, а особливо учебниківъ школьнихъ на матернімъ язиці. Здається, що зъ ласкою Божою и тій трібі незадовго задосить учинено буде. Помежи другими одраслями науковими история природи не послідне займає місце, а дає якъ найобширнійше до ділання поле. Но власне ся такъ займаюча умієтність загаломъ въ Галичині, а ще більше міждо Русинами до сеї пори мало найшла годловниківъ. Тимъ то й стало-ся, що обширнійшихъ міточнїхъ (спеціальнихъ) ділъ природописнихъ не маємъ, а відтакъ и номенклатури и терминології списаної — кажемо списаної — бо дорогоцінні забитки номенклатури и терминології суть, хочъ розсіяно, у живімъ словарі, у завязковатімъ нашімъ народі. Намъ оже зпитовати той нарідь, взятися пильно до діла святого, до відкопування нашихъ народнїхъ скарбівъ, а дармо не потрудимся. Правда, що годі, щобъ на кожду найменшу животину, на кожду травицю да на кождий камінь були у народа готові назви — таке мітецьтво (спеціальність) не найдеться и въ прочихъ народівъ—но за те якъ багато найдемъ питомихъ нашихъ руськихъ названій на всілякі плоди природи, неразъ цілу характеристику кількома звязькими словами скаже намъ нашъ сільський чоловікъ, а въ загадці якъ дотепно, якъ лепсько означить собственисть, якъ справедливо помічає головні ознаки! — Часто и то дуже часто лучається, що на одинъ и той самий плідъ природий є у народа кілька назвъ, а то звуть ,иноді, що село, то инакъ. Тутка посписовавъ я всі названя які вчувъ, а то не тільки для того, що вони народні, а затімъ гідні щобъ їхъ прийняти, але такожъ для того, щобъ знати, якъ въ різнихъ сторонахъ який плідъ називається, и щобъ имя, котре найбільше уживане, або найлучше и найудачнійше до умієтного названня мігъ шановний читець вибрати, и розібра

ти, чи воно гатункове чи родове. Такъ приміромъ птаху *Cisoplia alba* називають Бузьокъ, Бусель, Черногузъ. Якъ мені здається, прийатибъ Бузько, або Бусель, яко гатункове названне, а Черногузъ, яко родове; на хруща *Lucanus cervus* найшовъ я досі 8 названій. Зъ тихъ 8 найудачнійшою назвою гатунка *Lucanus*, здається мені Рогаць, а рода *cervus*-Олінець або Туръ; на рослину *Solanum tuberosum* зъ усіхъ названій загально знане Бульба або Барболя, гадаю, щобъ прийняти; на кущъ *Lucium barbarum* тутъ маю такожъ кілька названій; назві гатунковій *Lucium* овітне Дереча, а родова назва, видиться мені найлучша Плетюхъ. Впрочімъ вибиранне гатунковихъ а родовихъ названій оставляю кому другому. Я тільки списовавъ назви такъ, якъ у народа чувъ: коли помічавъ, що яку назву загальнійше уживає, то й помістивъ її тутъ, яко гатункову, або даже яко цілий рядъ означаючу; противно же, коли я завважавъ, що лишъ до певного рода назва стосується, то й прийавъ її яко родову.

Дуже жалую, що не мігъ много изъ українськихъ названій тутъ помістити; але на скільки моя сила — тільки й зробивъ. Маючи підъ рукою „Українські приказки“ Номиса, и „Основу“ шукавъ я сквапно особливо за назвами комахъ и найшовъ слідуочі, для мене нові: „Бабка, Мільга, Мошка, Слѣта, Сновига, Сонечко, Стрибайчичокъ.“ Ті то українські названія точно означити не мігъ я, а лишъ такъ, якъ мені, зъ коротенькихъ, у вказанихъ ділахъ поміщенихъ обьясненій — казалося. Впрочімъ однакъ я старавсь натураліи якъ найдокладнійше означити, а терминологичні вираженія руські, якъ мога, вірно оддати на язиці науковімъ.

Много призбирати не призбиравъ; мені самому годі було много у тімъ ділі зробити, до котрого треба кріпшихъ, сполученихъ силъ; — але знаючи, що коли зерно до зерна докидуємо, міра наповниться, осміляюся сей маленький зборничокъ любовникамъ природи и нашого живого слова подати, вповаючи, що приймуть ёго радо й ласкаво.

Пр. Приложені въ зборничку до именъ руськихъ букви означають місця, въ котрихъ положене передъ ними имя руське уживається; такъ означає Ба. — Баківці; Б. — Більче; Бу. — Буцики; В. — Вересія; Гол. — Голоско; Гр. — Грималівъ; З. — Зарубинці; Кол. — Коломийське; К. — Кривчиці; к. Льв. — коло Львова; Кр. — Крехівъ; Л. к. — Ляшки королівські; Ма. — Магера; Мокр. — Мокротинъ; П. — Печенія; Підб. — Підбережці; Садк. — Садки; С. — Синевідсько (Синевуцько); Сок. — Сокаль; Укр. — Українське; Х. — Холоівъ; Черн. — Чернівці; Я. — Янівъ.

Де що *a*) до номенклатури ентомологічної.

- Acanthia lectularia* — Hauswanze — Блошиця (Б.)
Acherontia Atropos — Todtenkopf — Бульбаникъ (Самб.)
Acridium migratorium — Wanderheuschrecke — Саранча; Сарана.
Acridium stridulum — Schnarrheuschrecke — Клекавка (Гол.)
Amara (fulva) — Kanallaufkäfer — Шурикъ (к. Льв.)
Anisoplia fruticola — Гречухъ (Підб.)
Anobium — Klopfkäfer — Червотока (З.)
Anthomyia (meteorica) — Gewitterfliege — Сновига (Укр.)
Aphis — Blattlaus — Мшиця.
Aphis brassicae — Kohlblattlaus — Попелиця (З.—Я.)
Aphodius fossor — Dungkäfer — Оленка (Б.)
Aphrophora — Schaumzirpe — Скакуночокъ (Ц.) Кобилка (к. Льв.)
Apis — Biene — Бджола. Бжол.
Arctia (гусильниця) — Bärenraupe — Іжъ (С.) — Притрудъ (П.) —
 Набій — Підбій (Підб.)
Arctia Hebe (гусильниця) — Garbenspinnerraupe — Ріжа (Я.)
Asilus — Raubfliege — Вовчокъ-муха (Гр.)
Blaps (obtusa) — Trauerkäfer — Смердъ (З.) — Опиръ (В.)
Blatta — Schabe — Тарганъ (Б.)
Blatta orientalis — orient. Schabe — Манджакъ (коло Зборова).
Blatta germanica — Deutsche Schabe — Сасъ (Я.)
Bombus — Hummel — Чміль — Джміль; Бжівъ (З.)
Bombylius — Wollschweber — Мошка (Укр.)
Bombyx rubi (гусильн.) — Bromberspin. (Raupe) — Підбігъ (Підб.)
Bostrychus — Borckenkäfer — Короїда — Злодій.
Calosoma sycophanta — Puppenräuber — Красуля. (к. Льв.)
Cantharis fusca — Schneekäfer — Дохторъ (к. Льв.)
Carabus — Laufkäfer — Турунь (Б.)
Carabus nitens — Красулька.
Carabus Scheidleri — Швабъ (З.) ¹⁾
Cerambyx — Bockkäf. — Козака; Козачокъ (Мокр.) Деревачъ (Сок.)
Cetonia aurata — Goldkäfer — Піпъ (С.) — Зеленьакъ (Сок.) —
 Лзеленка (Б.)
Chrysomela — Blattkäfer — Попикъ (С.)
Chrysops — Blindbreme — Сліпакъ (Гр.) — Сліпунъ (Б.) Слі-
 пий овадъ.
Cicindela sylvatica — Waldsandkäfer — Козачка-піскова (Ма.)
Cimex — Feldwanze — Комашка (Б.)
Coccinella septempunctata — Sonnenkälbchen — Зазулька (Б.)
 Сонечко (Укр.) Бездрикъ (Завишня.)
Coccus polonicus — Johannisblut — Червень (Б.)
Collias rhamni — Zitronenfalter — Цитринка (к. Льв.)
Copris lunaris — Mondhornkäfer — Божа-корівка (Я.)

- Cossus ligniperda* — Weidenbohner — Червиця.
Culex pipiens — Stechmücke — Комарь.
Deilephila euphorbiae (гусильниця) — Wolfsmilchschwärmer —
Дюкь (Я.) — Кордюкь (Підб.)
Ditiscus — Schwimmkäfer — Щипавка водяна (З.)
Dorcadion holosericeum — Музичка (З.)
Elater — Schnellkäfer — Коваль (Б) — Пригунь (С.)
Eruca — Raupe — Гусильниця (Підб.) — Вусильниця (З.) —
Усінниця (С.)²⁾
Forficula — Ohrwurm — Кліщакь (З.)
Formica — Ameise — Муравель (З.) — Мурашка (С.) — Ameisen-
senruppen (Ameiseneier) — подушки.
Galleria cerella — Honigschabe — Міль-пчільна. (З.)
Gastropacha — Glucke — Бабка (Укр.)
Gastrus equi — Pferdebremsfliege — Гедзель (З.)
Geocoris — Landwanze — Смердюхь (Кр.)
Gryllotalpa vulgaris — Maulwurfsgrille — Земледухь (Б.) —
Медведикь (Б.) — Медведюхь (Кол.)
Gryllus — Grille — Свершукь (Підб.) — Свіргунь (З.) — Цві-
рінєкь (Коршівь) — Цвіркунь (Укр.)
Haematorpota — Regenbreme — Слєта (Укр.)
Haltica — Erdfloh — Скакулець (З.) — Стрибайчикокь (Укр.)
— Скакелюха (Укр.)
Hammacherus cerdo — Коровиця-рогата (Ма.)
Harpalus ruficornis — Rothhorn — Жидокь (Б.)
Hipparchia hyperanthus — Grasfalter — Волове-вочко (к. Льв.)
Hippobosca equina — Pferde-Lausfliege — Желізня-муха (С.)
Hydrophilus piceus — Pechschw. Wasserkäfer — Водяний-хрущь
(Підб.)
Hylotropes bajulus — Деревачь. (Сок.)
Insectum — Insekt — Комаха — Цюцька (Угнівь.)
Ixodes — Zecke — Кліщь (Б.)
Lamia — Zimmerbock — Скрипунь — Скрипникь (Б.)
Lampyrus noctiluca — Jochanniswürmchen — Иванова-мушка (Підб.)
— Лісна-мушка (Ма.) — Світунь (С.) — Свічникь (Черн.)
Lepidopteron — Schmetterling — Мотиль — Мутиль — Мстеликь.
Lema — Lilienkäfer — Кузька (Часто називають хрущівь зага-
ломь „Кузьками“.)
Lepisma saccharinum — Zuckergast — Рибка (Б.)
Libellula — Libelle — Білявша (С.)
Lithocolletis fritillella — Нетля (Я.) — („нетлю“ звать также
каждого меншого нічного мотіля.)
Locusta — Heupferdchen — Коникь.
Lucanus cervus — Hirschkäfer — Рогачь (Б.) — Ведмедчукь. (С.)
— Турь (Сок.) — Дубовий-ракь — Ронгаликь (Л. К.)
— Оленокь — Олінець — Божа-коровиця (З.)

- Lycosa (tarantula?)* — Tarantel — Волоський-павукъ (З.)
Lytta vesicatoria — Spanische Fliege — Майка (Б.) — Муха
ясінєва (Ма.)
Meloe proscarabaeus — Oelkäfer — Божая-коровиця (Підб.) —
(жовтаву течь, котра зъ мягкого тіла сеї комахи за до-
ткненнямъ виходить, звать „молоко“.)
Melolontha vulgaris — Maikäfer — Хрущъ; Maikäferlarve (Еп-
gerling — Борознякъ (З.)
Melolontha fullo — Walker — Липникъ (Ма.)
Melophagus ovinus — Schaflaus — Капушь (З.)
Musca - Fliege — Муха.
Musca vomitoria — Brechfliege — Гучокъ — Бурчало (Б.)
Oestrus — Biesfliege — Бурчимуха (Б.)
Oestrus bovis — Rinderbremse — Огаръ (С.) [auch Dassel-
beule.]
Oniscus murarius — Mauerrassel — Стонігъ (В.)
Oryctes nasicornis — Коровиця — Однорожокъ (Підб.)
Pediculus — Laus — Вошь — Вушь — Вша (Мендивешка,
Головешка). — Nisse — Гнида.
Pediculus tabescentium — Läusesuchtslaus — Нужа (П.)
Pelor blaroides — Козиця (З.)
Phalaena — Nachtfalter — Ищиця.
Phalangium Opilio — Weberknecht — Косаръ (Підб.) (відъ то-
го, що єго тонкі и зуставчаті ноги відпадають за найлег-
шимъ доторкненнямъ, и довго ще потому дрогають) [косятъ.]
Philopterus — Federling — Вошь-пухова — Пуховушь (Б.)
Pieris — Weissling — Білюхъ (К.)
Psylla — Blattfloh — Тля.
Pullex irritans — Floh — Блоха — Блиха.
Pyrochroa coccinea — Чеверниця (Гол.)
Pyrrhocoris apterus — Rothwanze — Москаль (Б.)
Pyralis — Zünsler — Тьма (Б.)
Sarcophaga carnaria — Плюха (З.) — Заплювиця.
Scarabaeus stercorarius — Rosskäfer — Жукъ (Ма.) — Гукъ
(С.) — Жидъ (З.)
Sphinx — Glattschwärmer — Цьмокъ (К.)
Staphilinus — Raubkäfer — Щипавка (Б.)
Stomoxys — Stechfliege — Жалиця.
Tabanus bovinus — Viehbremse — Бомокъ (Гол.) — Жакъ (Кр.)
— Овадь (З.) — Јовадь (С.)
Tenebrio molitor — Müller — Дикий-пацюкъ (Підб.)
Teredo — Made — Червь — Червакъ.
Tetrix — Grashüpfer — Скакунь (Кр.)

Tinea — Motte — Міль — Мільга (Укр.)
Vespa — Wespe — Оса.
Vespa crabro — Hornisse — Шершень (Підб.) — Шершунь (Б.)
Vanessa cardui — Schöne Frau — Параска (Кр.)
Xylocopa violacea — Holzbiene — Чмола (к. Льв.)

Пр. Полонъ — така комаха, ніби мурашка; показується зь весною. Полонівъ звичайно лізе цілий рядокъ, коли ланцюкъ. Хто „Полон“ найде, збере до фаски, обійде докола царину, и назадъ пускає животину на волю. Хлібъ тогді не хибне такому: бо хто „Полон“ найшовъ, той щасття матиме (С.)

b) До номенклятури ботаничнёї.

Acer campestre — Feldahorn — Чорнокленъ (въ Чортківсь.)
Achillea millefolium — Schafgarbe — Деревій (П.) — Кри
вавникъ (З.)
Aconitum napellus — Blauer Sturmbhut — Тоя (З.) — Туя (П.)
Acorus calamus — Kalmus — Шуварь — Татарське-зілля (З.)
Adonis vernalis — Adonisröschen — Горицвітъ — Гориквітъ.
Agrimonia eupatoria — Odermennig — Смитанникъ (П.)
Agrostemma githago — Kornraden — Кукіль (З.)
Aira spica venti — Windfahne — Мітличина (Б.) — Мітлиця
— Мітла (З.)
Alsine — Miere — Мокрець (П.)
Alchemilla vulgaris — Frauenmantel — Наворотень (Підб.)
Alisma plantago — Froschlöffel — Качечі-писки (П.)
Althaea rosea — Stockrose — Чорна-рожа (П.) — Рожа-го-
родова (З.)
Amarantus caudatus — Rother Fuchschwanz — Дике-просо (З.)
— Турецьке-просо (П.)
Amarantus retroflexus — Gemeiner F. — Ширь (Б.) — Щурій
(П.) — Щурець (Х.) — Щурь — Шириця (З.)
Anchusa officinalis — Ochsenzunge — Курячі-дупки (П.)
Anemone hepatica (Hepat. triloba) — Leberblümchen — Пі-
дліски — Підлішки (В. — Х.)
Anemone nemorosa — Buschwindröschen — Растъ (Кол.)
Anethum graveolens — Dill — Крипъ (З.) — Крипець (Х.)
Angelica silvestris — Engelwurz — Дзингель (П.)
Arctium lappa — Klette — Лопухъ (З.) — Ленухъ (Х.) [Lappa
major]; Ріпляхъ [Lappa tomentosa] (З.) [Приказка: ріпляхъ
рідний братъ лопуха]
Arenaria serpyllifolia — Sandkraut — Топілька (Ба.)
Artemisia vulgaris — Beifuss — Чернобиль — Чернобиль (З.)
Artemisia campestris — Feldbeifuss — Біждеревъ (Б.) — Боже
дерево (Х.) — Дикий-бождеревъ (П.) — Барлянь, — Бар-
лій (З.) — Нехворощъ (Укр.)

- Artemisia absinthium* — Wermuth — Полинъ (З.)
Asarum europaeum — Haselwurz — Копитникъ (Х.)
Asperugo procumbens — Liegendes Scharfkraut — Липчикъ (Гол.)
Aspidium — Wurmfarne — Папороть (П.)
Atriplex latifolia — Melde — Прострѣтникъ (П.)
Astrantia major — Meisterwurz — Гоуче-зілля (П.)
Avena fatua — Windhafer — Вівсюга (З.)
Bidens tripartita — Dreitheiliger Zweizahn — Дикий-купчакъ —
Купчакъ-болотний (З.)
Bromus secalinus — Roggentrespe — Стоколоса (З.)
Bryonia alba — Gichtrübe — Переступень (З.)
Bupleurum rotundifolium — Hasenohr — Ласкавець (З.)
Calluna vulgaris — Besenheide — Вересъ (В.)
Caltha palustris — Butterblume — Жабникъ (В.) — Лоташъ
(З.) [въ Зарубинцяхъ найшовъ я сю рослину при кінці
Серпня въ цвіті] — Латачъ (П.)
Caragana — Розалія (З.)
Carex — Riedgras — Осока (З.)
Campanula rapunculoides — Rapunzelartige Glockenblume —
Збаниа (П.)
Campanulae инші — Звінокъ — Звінка (Х.)
Carthamus tinctorius — Färberdistel — Світлушка (З.)
Calendula officinalis — Ringelblume — Нагідки (Укр.)
Capsella bursa pastoris — Hirtenäschelkraut — Дика-гречка (З.)
— Злодій (К.) — Трясолупки (П.)
Centaurea cyanus — Kornblume — Блевіть (В.) — Блаватъ
(З.) Волошки (Укр.)
Centaurea scabiosa — Scabiosenartige Flockenblume — Бу-
дакъ (П.)
Chelidonium majus — Schöllkraut — Земизеленя — Зелемі-
зеленя (Х.) — Ростопастъ (Гол.) — Ластівяче-зілля.
Chenopodium — Gänsefuss — Лобода. (З.)
Chrysanthemum leucanthemum — Wucherblume — Серпникъ
(Остапне) — Серпій (Т.) [прикладують его на рану —
відъ серпа]
Cichorium intybus — Cichorie — Батіжки св. Ивана (П.) —
Петрові-батіжки (З.)
Circaea luteliana — Hexenkraut — Кіяче-зілля (Ба.)
Cirsium arvense — Ackerkratzdistel — Восеть (З.)
Cirsium Erisithalis — Лабазъ (Гол.)
Cirsium palustre — Sumpkratzdistel — Бодакъ (З.)
Conium maculatum — Schierling — Блекіть (З.)
Convolvulus arvensis — Ackerwinde — Павутиця (Х.) — По-
лятиця (В.) — Повійка (З.)
Cynoglossum — Hundszunge — Зурка (З.)

- Daphne mezereum* — Saidelbast — Вовчникъ.
Datura stramonium — Stechapfel — Бузьдереве (З.) — Див-деревъ (Б.) — Бізьдереве (Х.) — Дивдиръ (П.) — Див-дереве (Підб.) — Диядереве (Ба.)³)
Delphinium Ajacis — Gartenrittersporn — Острижка (П.) Синь-вода (З.) — Сорочи-ноги (Ба.)
Delphinium consolida — Feldrittersporn — Сокирки (П.) Ко-сильки — Косарки (З.) — Сорочи-коники (Диниська).
Dianthus — Nelke — Звоздикъ (П.) — Гвоздикъ (З.)
Dipsacus sylvestris — Kardendistel — Щіточка (З.)
Epilobium tetragonum — Weidenrösschen — Верблюдка (П.)
Equisetum silvestre — Schafthalm — Сосонка (П.)
Eriophorum latifolium — Wollgrass — Боже-тіло (П.)
Erodium cicutarium — Reiherschnabel — По чому збіжже? (П.) Бузьочки (З.) — Косарі (Х.)
Euphorbia — Wolfsmilch — Молочий (З.) — Песяче-молоко (П.) Котяче-молочко (З.) — Псярникъ (Гог.)
Eryngium planum — Миколайки (П.)
Festuca — Schwingel — Костерява (З.)
Fragaria vesca — Walderdbeere — Суниця (Х.) — Ягода (П.)
Fragaria collina — Hügelerdbeere — Ягодникъ (З.)
Galanthus nivalis — Schneeglöcklein — Козьдрість (К.)
Galeopsis versicolor — Holzzahn — Зюбрій — Жебрій (З.)
Galium aparine — Kletterndes Labkraut — Липцяца (П.)
Galium ochroleucum v. *verum* — Gelbes Labkraut — Меди-вникъ (П.)
Genista tinctoria — Färberginster — Брічъ (Х.)
Geranium columbinum — Tauben-Storchschn. — Ластівчики (Ба.)
Geranium sanguineum — Bluthrother Storchsch. — Ворішина (П.)
Geranium sylvaticum — Wald-St. — Грабки св. Івана; — Пальчики (П.)
Glechoma hederacea — Gundeirebe — Котячі-яйця (З.) Му-дики (Х.)
Glyceria spectabilis — Лепіхъ (З.)
Helianthemum vulgare — Sonnenröschen — Куряча-сліпота (Х.)
Hyoscyamos niger — Bilsenkraut — Німиця (П.) Люлєкъ (З.)
Hypericum montanum — Berg Johannisblut — Божа-трійця (З.)
Hypericum perforatum — Gemeines Hartheu — Св. Івана кровъ (П.) — Святоянське-зілля (Ба.) — Іванокъ (Підб.)
Hyssopus officinalis — Ysop — Юзефокъ (З.)
Impatiens noli tangere — Springkraut — Геръ (П.)
Iris — Schwertlilie — Коситєнь (П.)
Juncus — Binsengras — Сітникъ (В.) — Осітягъ (Укр.)
Lamium purpureum — Rother Bienensaug — Медунка — Дівка (П.)
Lathyrus — Kicher — Горошокъ (П.)

- Latus corniculatus* — Ворішияка (П.)
Ledum palustre — Sumpf-Porst — Магоникъ (П.)
Lemna — Wasserlinse — Ріска (З.)
Levisticum officinale — Liebstöckel — Любистокъ (Б.)
Leontodon taraxacum — Löwenzahn — Май (К.) Молочій (З.)
— Жидівська-шапка (Гол.)
Linaria arvensis — Leinkraut — Линокъ (З.) Дикий-льонецъ (П.)
Lithospermum officinale — Steinsame — Нестидникъ (З.)
Lycium barbarum — Bocksdorn — Дереча (Х.) — Плетюхъ
— Верба-дика — Бербиця-колюща (З.)
Lycium flos cuculi — Kuckuksblume — Кашка [червона] (П.)
Lychnis vespertina — Дикий-терличъ (П.)
Lychnis chalcedonica — Chal. Lichtnelke — Зірка (Укр.)
Lychnis vesicaria — Pechnelke — Вогникъ (З.)
Lycoperdon bovista — Stäubling — Порхавка (К.)
Lycopus exaltatus — Вовча-ступа (Укр.)
Malva crispa — Malve — Гордовина (З.)
Malva silvestris — Rosspappel — Слезъ-гуроцький (П.) —
Слезъ (Б.) — Слюзь (З.)
Matthiola annua — Sommerlevkoje — Городні-сокирки (П.)
Matricaria chamomyllata — Kamillen - Mutterkraut — Рума-
нець (З.)
Marrubium vulgare — Andorn — Шанта (Х.)
Melampyrum nemorosum — Blauer Wachtelweizen — Братъ и
сестра (Х.)
Melilothus officinalis — Honigklee — Окладникъ (П.) — Бур-
кунъ (З.)
Menyanthes trifoliata — Sumpfklee — Жабячі-вогирочки (З.)
Mentha — Minze — Мята — Мята (З.)
Myosotis intermedia — Ackervergissmeinnicht — Жабині
вочка (Гол.)
Myosotis palustris — Sumpfv. — Незабудъ (П.)
Myosotis — Свигуянъ (П.)
Nepeta cattaria — Katzenminze — Песяча-мятка (З.)
Neslia paniculata — Rispiger Hohldotter — Ржій (З.)
Nigella sativa — Schwarzkümmel — Чорнушка (З.) — Чер-
нушка (Х.)
Nymphaea alba — Weisse Seerose — Збаночки (З.)
Ocimum basylicum — Basilienkraut — Васильокъ, Гайзубъ (П.)
Василько (З.)
Odontites rubra — Zahntrost — Кравникъ (П.)
Ononis spinosa — Hauchechel — Остудникъ (П.)
Oxalis acetosella — Sauerklee — Заяча-капушта (П.)
Paris quadrifolia — Vierblättrige Einbeere — Волокитникъ (В.)
Papaver rhoeas — Feuerblume — Мачокъ (З.)

- Pastinaca sativa* — Pastinak — Постирнакъ (З.)
Phaseolus multiflorus — Feuerbohne — Королівъ-цвітъ (Укр.)
Phellandrium aquaticum — Wasserfenchel — Вєсь (З.) [худобі
дуже шкодливе зілля]
Phragmites communis — Teichror — Очеретъ (З.)
Pimpinella saxifraga — Bibernell — Бедрінець (П.)
Plantago major — Grosser Wegerich — Базьочки — Бабка (П.)
Plant. lanceolata — Lanzettblättriger W. — Язички (З.)
Polycnemum arvense — Ackerknorpelkraut — Подорожникъ (З.)
Polygonum hydropiper — Wasserpfeffer — Дрясєнь — Гир-
чакъ (З.)
Polygonum minus — Kleiner Knöterich — Дересєнь (Ба.)
Populus tremula — Espe — Восика — (П.)
Potentilla anserina — Gänserich — Мьякушь (Ба.)
Potentilla tormenloides — Fingerkraut — Золотникъ (П.)
Primula veris — Schlüsselblume — Ключики (К.)
Prunella vulgaris — Braunel — Купатєнь (Ба.)
Pulmonaria mollis — Крокінь (З.)
Pyrethrum parthenium — Mutterkraut — Маруна (З.)
Ranunculus — Hahnenfuss — Болотне-зілля (З.) Яскіръ (П.)
Ranunculus acris — Scharfer H. — Терпібїда (Гол.)
Ranunculus sceleratus — Gifthahnenfuss — Табачка (З.)
Raphanus raphanistrum — Hederich — Гірчєкъ (П.)
Rhinanthus major — Grosser Hahnenkamm — Дзвінець (Х.)
Rhinanthus minor — Kleiner H. — Звіночки (П.)
Rosa canina — Hundsrose — Рожа-дика (З.) — Шєпшина (Укр.)
— Hagebutte — Голодовина — Свєрбило (П.)
Rosmarinus — Rosmarin — Розмайринъ (П.)
Rumex acetosa — Gemeiner Ampfer — Щівникъ — Дика
грєчка (П.) — Щавій; — Щєвій (З.)
Rumex acetosella — Feldampfer — Квасокъ (К.)
Ruta graveolens — Gartenraute — Рута (З.)
Sagittaria sagitaeifolia — Pfeilkraut — Цибулинне (З.)
Salix viminalis — Korbweide — Вєрболізъ (З.)
Salix vittelina — Dotterweide — Вєтина (П.)
Sambucus nigra — Schwarzer Hollunder — Базиникъ (Б.) —
Бузина (Укр.)
Salvia verticillata — Wirtelblütige Salbei — Свинюхъ (З.)
Saponaria officinalis — Seifenkraut — Звєздикъ (З.)
Scabiosa arvensis — Ackerscarbıose — Жовтільниця (П.)
Scirpus lacustris — Teichbinse — Канка — Ганка (З.)
Scleranthus annuus — Knäuel — Бородавникъ (П.)
Sedum acre — Mauerpfeffer — Розходникъ (З.)
Sedum telephium — Fetthenne — Маслянє-зілля (З.)
Seseli coloratum — Bocksfenchel — Кулендра (Ба.)

- Silene inflata* — Blasiges Leimkraut — Кутасики (З.)
Silene nutans — Nickendes Leimkraut — Білий-звоздикъ (Х.)
Терличъ (З.)
Sinapis — Senf — Гірчиця (З.)
Solanum tuberosum — Kartoffel — Бандзъ (коло Вільшаниці,
— Бараболя (Б.) — Буришка (Жаббе) — Бульба (к. Льв.
— Гайда (въ Золочівськѣмъ, именно въ Кудобинцяхъ, Бере-
мовцяхъ и прочихъ селахъ Зборовського повіта) Галухъ
(Л. К.) — Гароголя (Мшана) — Грушка (Курики) —
Земнякъ (въ Ясільскѣмъ) — Каракуля (коло Заліщикъ —
Картопля (Мокр.) — Мандибурка (Коршівъ въ Колом.)
Груля (Шявнига, въ Сандельскѣмъ). — Ріпа (Стрийск.)
Solanum nigrum — Schwarzer Nachtschatten — Пислени (Б.)
— Прислини (З.) — Паслінь (Укр.)
Sonchus oleraceus — Garten-Gänsedistel — Молочий-горо-
дний (П.) — Молочий (З.)
Sorbus aucuparia — Vogelbeerbaum — Горобина (Укр.)
Stachys recta — Ziest — Чистецъ (З.)
Stellaria — Sternmiere — Мокравникъ (З.) — Мокринецъ (Ди-
ниська.)
Stellaria graminea — Grasartige Sternmiere — Пісочникъ —
Саморідне-зілля (Гол.)
Symphytum officinale — Beinwurz — Живокість (П.)
Syringa vulgaris — Blauer Holer — Ярій-базникъ (П.)
Tagetes erecta — Aufrechte Sammtblume — Чернобривецъ (З.)
Tagetes patula — Gemeine Todtenblume — Купчакъ (З.)
Tanacetum balsamita — Kanupirъ — Карупиръ (З.)
Tanacetum vulgare — Rainfarn — Пизьмо (З.) — Піжмо (П.)
Thalictrum aquilegiaefolium — Ackeleibättrige Wiesenraute —
Одзвінки (Х.)
Thalictrum minus — Kleine Wiesenraute — Дика-грушка (З.)
Thymus serpyllum — Щербецъ (Х.) Цебрець (П.) — Цебричокъ
(З.) — Материнка (Б.)
Trifolium agrarium — Goldklee — Жовта-ворішина (П.) —
Конічникъ (Ба.)
Trifolium arvense — Katzenklee — Полиця (Ба.)
Typha — Rohrkolben — Палки (З.)
Tussilago farfara — Huflattich — Підбіль Ба.)
Uredo segetum — Getreidebrand — Світій (З.) [кажуть, що
збіжжя „заснітило ся“ або що въ колосі „світій завъя-
зався.“]
Urtica urens — Brennessel — Жигавка (Кр.)
Veratrum — Niesswurz — Чемериця (З.)
Verbascum — Königskerze — Дівенна (З.) 4)
Veronica agrestis — Acker-Ehrenpreis — Короволітникъ (З.)

Vicia crassa — Vogelwicke — Дикий-горошокъ (П.) — Горошокъ-Ледий (X.)

Vinca minor — Immergrün — Барвінокъ (З.)

Xanthium spinosum — Страхополохъ (З.) — Колякъ (Б.)

Xanthium strumarium — Spitzklette — Свинокъ (З.)

с) До терминологіи зоологічній и ботаничній.

Вантухъ (З.) Pansen oder Wanst [rumen.]

Вилиці (З.) — Unterkiefer der Vertebraten.

Вії — singul. вія (З.) — Augenlieder.

Війка (Коршівъ) — Augenwimpern.

Вѣла (З.) — Kropf (struma.)

Вязи (singul. вязь, -а) — Wirbel (vertebrae); namentl. Halswirbel.

Галапуць (З.) — Кільця (З.) — Keim (embryo.)

Гливій (Цішки) червоножовтий.

Гній — Ohrschmalz.

Гранка — Aehrenzeile, hordeum distichon — Zweizeilige Gerste
— Двуграній ячмінь (З.)

Голѣпа (З.) — задниця (у коня.)

Гусирь (З.) — Ganzwitter.

Жовчъ — Galle (bilis.)

Завязокъ (З.) — Auge (Knospe.)

Золза (З.) Drüse.

Зустава (З.) — Articulatio, Gelenkung.

Зяви (З.) — Kiemen (branchiae.)

Контюхъ, Киндюхъ (З.) — жолудокъ коневий.

Котики (З.) — Afterklauen, Afterhufe.

Кикіть (З.) — Verkümmertes Finger; Ellenbogen; Daumen.

Кліпавки (З.) — Augenlieder.

Краплистий (З.) — Getupft.

Курій (З.) — Haushuhn - Zwitter.

Клеваки (З.) — singul. Клевакъ — Hauer, die grossen, gekrümmten und hervorragenden Eckzähne beim Schweine.

Крещастий, Крещастий, розгалузистий — buschig, verästelt, —
н. пр. дерево крещасте (З.)

Легке (З.) — Lunge (pulmo.)

Ломоватий — величезній — н. пр. ломоватий корінь (З.)

Лушпакъ (В.) — Лушпа (З.) — Hülse (legumen.)

М'язи — Muskeln (musculi.)

Опідъ (Садк.); страшилище; туловъ; Остякъ (З.) Вусъ — Granne
(arista.)

Палюхъ — Daumen (pollex.)

Памолотокъ (З.) — Ripse (panicula)

Папороти (Пабороди?) — Підбородки (З.) — Die herabhän-
den Fleischlappen am Unterschnabel des Haushahnes.

- Парость (З.) — Neuer, junger Pflanzentrieb.
Первістка (З.) — Корова, що перший разъ має теля.
Перси — Грудь — Груді (З.) — Brust.
Пипка (К.) — Головка у цицки — Brustwarze
Печінка (З.) — Leber (hepar.)
Плави (З.), у гуски 8 послідніх махавокъ (Schwungfeder) майже під самою пахою, кажуть, що тії пера помагають у плаванню, а декотрі гадають, що безъ сихъ „плавъ“ гуска даже негідна плавати. Те посліднє мнїннє несправедливе, бо и молоді гусята (пулята) до плавання спосібні, хотя ще ніякихъ не мають махавокъ.
Плесна (З.) — Plattfuss (metatarsus.)
Полотенце — (З.) — Schwimnhaut.
Подрібці — Подроби (Б.) — Gekröse.
Пуздо (З.) — Hoden.
Пуплишокъ (ми. пуплишки З.) — Knospe.
Пучнявий (З.) [озерні] — bauchig aufgeblasen.
Пушка (З.) — Чишка (Садк.) — Брушка (К. 36.) — Fingerkuppe.
Ребро (З.) — Rippe (costa.)
Розковчатий (З.) — Struppig (Haar.)
Румігати (румегати) (З.) — Жвачку жвати (З.) — wiederkauen, ruminare, — Ruminantia — Румігавці.
Свидний (З.) Unreif (vom Getreide) — Пржиовтий (В.)
Скалки (Б.) — Muschelschalen (Klappen.)
Сплавці (З.) — Flossen (pinnae.)
Сявкати — Schnattern; die Gans schnattert, — гуска сявкоче (З.)
Трубка (З.) — Enddarm.
Цісавий (З.), червонявожовтий н. пр. цісавий кїнь.
Черенній зубъ (З.) Backenzahn; Кутній зубъ — Eckzahn.
Чепірнатий (З.) Stark gefranst, federartig gespalten (чепірнати крильця у Чепірнатки) [pterophorus — Federmotte].
Чепуляти (Кол.) — Hinkend gehen.
Чиколотокъ (З.) — Fingergelenk, Kniegelenk;
Чичекати (Гр.) — Schwätzen, (v. d. Elster); сорока чичече, — die Elster schwätzt.
Чоловічокъ (З.) — Здрячка (Коршівъ) — Sehloch, Pupille.
Чегирхатий (К.) — Задиркастий (Ц.), gewimpert, rauh.
Шікъ (З.) — Mark (medulla).
Шморганистий (З.), пасемистий, — gestreift.
Шулька (Садк.) — Kolben — (Blütenstand), spadix.
Шулькати, скоримъ полетомъ кидатися; нагально впадати; шуль у воду, плюсь у воду; шуликъ — Stossvogel.
Щипальці (З.) — Kiefer (bei Insecten.)
Хребетина (репетина?-ребетина) (З.) — Columna vertebralis.
Хрястка — Хрустка (З.) — Knorpel.

Назви декотрихъ хребтяківъ (vertebrata) и череватихъ (gastrozoa).

- Anas crecca — Krickente — Черенка (З.)
 Anguis fragilis — Blindschleiche — Верегільникъ (Бу.) — Па-
 далець (К. Льв.) — Сліпакъ (Кол.) — Мідяниця (Пере-
 миське) — Верегільниця (С.)
 Anodonta — Teichmuschel — Черепаха (Бу.) — Габъ (Л. К.)
 Ardea stellaris — Rohrdommel — Гупало (З.) — Гукало.
 Ardea (minuta.) — Пугутькало (З.)
 Bufo — Kröte — Землякъ (З.)
 Buteo — Bussard — Лунь (Ц.)
 Canis familiaris — Haushund — Собака — Чякра — Котюга
 — Цюра (Кол.)
 Circus — Weihe — Канюка (Я.)
 Ciconia alba — Weisser Storch — Черногузь (Б.) — Бусель
 (Ц.) — Бузьокъ — Бузько (З.)
 Cobitis fossilis — Wetterfisch — Няскоръ (З.)
 Conchylium — Schalthier — Скоропуха (Ц.)
 Cyprinus — Karpfen — Шаранъ (З.)
 Emberiza — Ammer — Жовтобрюхъ (З.)
 Fulica atra — Schwarzes Wasserhuhn — Лиска — Писка (З.)
 Fulica — Коза (З.)
 Helix — Weinbergschnecke — Маслюкъ (Ц.)
 Limax — Wegschnecke — Равль — Равликъ (Б.)
 Mustela lutreola — Nörz — Нурка (З.)⁵⁾
 Oriolus galbula — Goldamsel — Зофія (К. Льв.) Игла (Пер.)
 Rana — Frosch — Веселюхъ (З.) — Веселуха (Бу.) — Крака;
 — Kaulquarre — Пуголовачъ. (З.)
 Sciurus — Eichhorn — Мишелівка (коло Бережанъ.)
 Vespertilio murinus — Fledermaus — Леликъ (Я.) — Кур-
 жанъ (Олесько) — Мечведокъ (Голосковиці) — Нетопиръ
 (З.) Ночовидъ (Самб.) — Кучопиръ (Любачівъ) — Ко-
 жанъ (Угновъ.)*

О такъ званімъ „волоськімъ-павуку“.

Сей безперечно у насъ найбільшій павукъ належить до
 родини Вовчугъ (Lycosae - Wolfspinnen.) Якъ всі вовчуги,
 такъ и ся має вісімъ очей; въ первімъ ряді стоять чотире такъ

*) Кобзарь 1860; Свято въ Чигирині; ст. 151.

...; черезъ базаръ
 Кажанъ костокридий
 Перелетить; на вигоні
 Сова завиває.

НБ ПНУС

256013

звані „передні очі“ (Vorderaugen), а за ними чотири більші вь трапезъ розложені. Поредне туловище грубе, даховато склеплене, челюсті грубі, простопалі; живіть короткий. Ноги довгі; перша пара найдовша (праві $1\frac{1}{2}$ "), третя найкоротша (лише $1'' 2''$) Грудна часть сіра, білаво обведена, декуда слабо зеленяво повлечена, а вь середині білими промінєватими смугами укрощена. Челюсті и мацала рудаві, чорно закінчені. Живіть великості доброго лісового горіха, кошлатий, свобурний білавими цятинами вь певній правильності уложеними знадоблений; при заді 6 дірavaxь бородавокъ, зь котрихъ висноується біле, шовковнисте творило (материя) тканини.

Земний павукъ; живе на Поділлю, именно я найшовъ ёго вь Зарубинняхъ, вь окрузі Тернопільськимъ. Также має и на Буковині около Чернівцеъ приходити, а тамки подібно звать ёго „Тарантля.“ Пробуває на сіножатахъ, поплавахъ, по суголовахъ, а часто й вь огородахъ. Скаче дуже живо. Кажуть, що, якъ худоба спасе сёго павука, то здується и здохне. Впрочімъ люде нэ бояться тихъ животинъ, и я самъ бувъ наочнімъ свідкомъ, якъ одинъ чоловікъ рукою вхопивъ сю тварюку, — а якъ кілька вже рази я самъ досвідчивъ, ё сей павукъ дуже трусливий, и тельмомъ втікає у свою підземню норку, коли хто до него зближитья. Часто надібують того павука косарі, але зовсімъ безбоязько бьють на видлі лівою рукою три рази. 6)

П р и п и с к и.

- 1) Зь турунівъ приходять *Carabus Scheidleri*, *C. excellens*, *C. Besseri*, *C. Estreicheri* вь Зарубинняхъ дуже густо, а то під камінями, особливо на шляху до Грималова ведучімъ лежачими. Именно під однимъ мосткомъ, де то каміння порозкиданого чи-мало, находивъ я їхъ вь множестві. Дуже густі тамки также *Dolichus flavicornis* и *Pelor blaroides*. Рідше коло З. находяться: *Chlaenius holosericeus* (на грузавиняхъ), *Lethrus cephalotes* (по суголовахъ), *Clivina fossor* (під камінчиками на вохкихъ місцяхъ). Не могу тутъ залишити, также спімнути, що вь околиці Грималова *Anisoplia stucifera* дуже густо під часъ живівъ на збіжжю показується (вь найрозличнійшихъ, ба навіть зеленявочорнихъ одмінахъ.)
- 2) Зрівнявши ці виговори видиться, що г або в лишъ придигомъ.
- 3) Ідка рослина *Datura stramonium* принадлежала, якъ зь названня судити можь (Дивдереву - Дива дерево; — Бізде-рево - Біса дерево) старославьянському божеству Диву або Бісу.

БІБЛІОТЕКА

256013

1907
1910

- 4) Дівенна, Діванна носить ім'я богині „Діванни“; можна бť про те заключити, що ця рослина богині була посвящена, від котрої и назву получила. Доста много рослинъ, здається, були посвячені божествамъ, якъ те имена показують: Віждеревъ, Божа-травка и. пр. — Такожъ декотрі комахи припоминають уже своїми названнями принадлежность якомусь божеству, якъ пр. Божая-корівка або коровицѣ, (котрею назвою кількохъ ріжнихъ родівъ означають: *Cetonia aurata*, *Copris lunaris*, *Lucanus cervus*, *Meloe proscarabaeus*), Божа-мушка (*Lytta vesicatoria*), Божий-червачокъ (*Lampyris*); Зазульку (*Coccinella*) дуже часто називають „божою“, а Бжолу „божою-пташкою“ -- О „Полоні“ кажуть, що щастє приносить.
- 5) Нурка пробуває вь Зарубинцяхъ у тамошнімъ ставі; а часомъ видіти її коло людськихъ будинківъ. Я мавъ приємность вже разівъ зъ кілька тее гоже звірѣя, хотяй ино здалека примічати. Разъ примітивъ я її навіть далеко відъ води у полю межі збіжжємъ, де имовірно на молоді пташки (галапотята) полівала — Поринає дуже спосібно; звідки и назва „Нурка.“
- 6) На відлі, на віглі (ва відліть? на відлівъ?) бити, значить бити не долонею, а лівою стороною руки вь сторону відъ себе. — Волоського павука (якъ и земледуха) бьють на відлі лівою рукою три рази — и тутъ скривається якась бобона.

НБ ПНУС

256013